

Nr 532.

Av fru Sjöstrand m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 111, angående anslag för en dyrortsundersökning, m. m.

I proposition nr 111 den 9 mars 1951 föreslår departementschefen, att en summa av 275 000 kronor ställes till förfogande för en ny dyrortsundersökning, vilken är avsedd att giva underlag för en revision av dyrortsgrupperingen.

Enligt 1950 års dyrortssakkunniga skall målet för dyrortsgrupperingen vara att tillförsäkra löntagare på olika orter *samma reallön*, dvs. ge vederbörande en lön, som skall täcka samma ekonomiska och kulturella standard oavsett bostadsort. (S. 5: Reallönen måste i princip inbegripa alla de reella fördelar, vari en viss lön kan omvandlas.)

En viktig uppgift för varje hittillsvarande dyrortsundersökning har ansetts vara att finna de lokala levnadskostnadernas höjd, som man trott sig fånga genom direkt mätning av förefintligt prismaterial. För att kunna få fram samma reallön borde man emellertid dessutom ta hänsyn till en mängd omätbara faktorer, som ingå i standarden, sådana som tillgång till eller avsaknad av sjukhus, tandläkare, barnbördshus, skolor, järnväg, nöjen och kulturella förmåner i allmänhet, vilket hittills icke skett.

1947 års gruppering baserades i huvudsak på statistiskt mätbart prismaterial. Man uteslöt "av praktiska skäl" de här nyss uppräknade omätbara faktorerna. För att råda bot på de uppenbara felaktigheter, som blevo följden härav, föreslå de sakkunniga denna gång, att prisinsamlingen skall kompletteras med *bedömningar och skälighetsprövningar*.

Från många remissinstanser, t. ex. länsstyrelserna i Uppsala och Skaraborgs län samt LO, påpekas vilket osäkerhetsmoment som häri genom införes i dyrortsberäkningarna. De sakkunniga ha icke angivit några normer för hur långt det prisstatistiska materialet skall följas och när skälighetsprövning skall vidtagas. Icke heller framgår av utredningen, vilka som skola äga behörighet att företaga dessa skälighetsprövningar.

Men icke endast skälighetsprövningarna införa osäkerhetsmoment i beräkningarna. Även själva det primära siffermaterialet kommer i de sakkunnigas utformning att bli behäftat med stor osäkerhet. Detta framgår tydligt av förslaget om dubbla budgeter, där bl. a. socialstyrelsen, dyrortsnämnden, TCO och LO göra invändningar. (LO uttalar: "Ingendera av dessa budgeter blir representativ för den stora massan av lön-

tagare, som varken bor i Stockholm eller på landsbygden. Tämpligen underligt måste det komma att verka, att en medelstor stads, exempelvis Eskilstunas, levnadskostnader i förhållande till Stockholms skulle beräknas på grundval av en landsbygdsfamiljebudget".)

Fasthåller man vid likastandardprincipen, måste förslaget med de två budgeterna ovillkorligen leda till att det blir dyrare för en person från högre dyrort att uppehålla samma standard på en s. k. billig ort och med denna ords lägre lön, då det skulle vara förenat med rätt stora utgifter att behålla den invanda högre standarden på den billiga orten. Detta resonemang framföres t. o. m. av dyrortssakkunniga själva i betänkandet (stencilerade upplagan s. 13).

För att få fram underlaget för budgetberäkningarna föreslå de sakkunniga en konsumtionsundersökning, vilken bygger på samma metod som 1948 års konsumtionsundersökning för Stockholm och åtta små tätorter, nämligen genom den s. k. intervjumetoden. Detta förfaringsätt går som bekant till så, att familjemedlemmarna i vissa utvalda hushåll få muntligen redogöra för förbrukningen under ett helt år av ett otal varor och tjänster. Det inses omedelbart, att denna metod är av tveksamt vetenskapligt värde. Resultatet torde heller icke vinna i noggrannhet genom att det för Stockholms del framräknas från 1948 års uppgifter.

Då det gäller posten övriga utgifter vilja vi endast påpeka, att vissa värden kunna bli dubbelräknade, t. ex. posten för bröllop och begravning, som innehåller en rad andra utgiftsposter, såsom lokalhyra, livsmedel, serverings- eller annan hemhjälp, blommor, bilkostnader etc. Länsstyrelsen i Norrbottens län anför, att posten övriga utgifter har en så obestämbar sammansättning, att följderna måste bli slumpbetonade avväganden till skada för tilltron till dyrortsgrupperingen (s. 41).

I fråga om bostadsposten förefaller osäkerheten i de föreslagna beräkningsmetoderna vara särskilt iögonenfallande. Här föreslås en framskrivning av 1945 års hyressiffror på grundval av uppgifterna i hyresnämndens handlingar (s. 26). Mot denna metod äro dyrortssakkunniga själva skeptiska liksom åtskilliga remissinstanser. Handelskammaren i Karlstad framhåller, att "när den nya grupperingen träder i kraft, grundvalen för den viktiga bostadsposten kommer att vara 8—9 år gammal", och ifrågasätter, i vad mån framräkningen av 1945 års siffror blir rättvisande.

Socialstyrelsen anser framställningen "oklar och svävande" och anser i vissa stycken någon framskrivning icke vara möjlig (s. 34).

Även i fråga om bostadsposten kommer en form av skälighetsprövningar att tillämpas, ty enligt de sakkunnigas förslag skall en vägning företagas av de uträknade indextalen mot övriga budgetposter, efter det nämnda indextal uträknats. Sättet för den avgörande vägningen

av dessa indextal skall först senare bestämmas av socialstyrelsen. De med stor möda erhållna hyrestalen bli på så sätt av sekundär betydelse.

I fråga om skatterna ha sakkunniga helt avstått från tanken på lika-standardprincipen och icke gjort något försök att finna en formel för förvandling eller höjning av skatteposten i de sämre lottade landsbygds-kommunerna, där utdebiteringen är relativt hög i förhållande till exempelvis antalet skattekronor per kommunmedlem.

En kort anmärkning torde också behöva göras angående posten resc-tillägg, vars utformning enligt förslaget skulle leda till att kostnaderna för arbetsresor, för vilka skatteavdrag redan får göras, ytterligare skulle kompenseras genom lönetillägg i de högre dyrorterna, medan löntagare på lägre dyrort måste slita cykel och kläder långa vägar och i alla väder för högst 75 kr. om året.

Den stora nyheten i de sakkunnigas förslag är emellertid, att varje orsts individuella dyrortsplacering skall slopas och att landet i stället skall indelas i s. k. dyrområden. Sannolikt komma myndigheterna här att ställas inför praktiskt taget olösliga uppgifter. Det föreslås, att områdena i stort sett skola följa länsgränserna, men även om man måste göra avvikelser härifrån, blir det inte lätt att få skatte-, livsmedels-, bostads-, bränsle- samt avståndsgrupperingarna att stämma överens.

Av det anförda framgår, att om de sakkunnigas förslag kommer till utförande, det erhållna resultatet måste komma att lida av så stor osäkerhet, att dess praktiska värde kan ifrågasättas. Under sådana förhållanden är det mer än beklagligt att möjligheten av *dyrortssystemets avskaffande* icke prövats. Detta ingick icke i de sakkunnigas uppdrag. Departementschefen är emellertid icke främmande för tanken på en undersökning, som syftar till dyrortssystemets avskaffande, även om han anser, att den nu planerade undersökningen måste göras först.

I realiteten har nuvarande dyrortsgruppering vid upprepade tillfällen redan satts ur spel. Så ha t. ex. åtskilliga orter, som uppenbarligen lidit brist på arbetskraft, erhållit compensation i form av uppflyttningar på dyrortsskalan utan att någon motsvarande statistisk dyrhet kunnat konstateras. Detta har skett med sådana platser som Fårösund, Frösön, Näsbypark, Riseberga, Arboga m. fl. orter, och det har måst ske för att man över huvud taget skulle få dit arbetskraft av olika slag.

Sannolikt komma dylika situationer med den brist på arbetskraft, som för närvarande råder, att bli mer och mer vanliga — förhållandena i Norrland kunna betraktas som symptomatiska — och då kommer dyrortsgrupperingen eller dyrområdesindelningen att visa sig otjänlig som instrument att säkerställa arbetskraften på en mängd orter.

När den nya kommunindelningen träder i kraft den 1 januari 1952 bör en splittring av de nya kommunerna i olika dyrortsdelar undvikas. Det måste nämligen anses stötande, att tjänstemän som i övrigt äro helt

likställda, bli placerade i olika "dyrorter" blott därför, att de äro bosatta i olika delar av kommunen och alltså av denna anledning få olika löner, olika skatteavdrag etc. Sådana ojämnheter måste utan svårighet kunna rättas till. Enklast sker detta genom att de mindre sammanslagningssdelarna erhålla samma dyrortsplacering som den större kommundelen.

Ett sådant förfaringssätt torde icke kunna medföra något framtida trassel. De nya kommunerna lära aldrig i framtiden dyrortsmässigt komma att delas upp i smärre delar igen. Den nya dyrortsundersökningen är ju tvärtom i den bemärkelsen "riktad", att utvecklingen beräknas gå mot större enheter, de s. k. dyrområdena.

Om vid bildning av dessa större områden enskilda kommuner placeras i ny dyrort, lär detta icke medföra större svårigheter och kan icke motivera, att de nybildade kommunerna förbli uppspaltade i olika dyrortsdelar under ett kortare eller längre provisorium.

På grund härav hemställas,

a) att riksdagen beslutar, att de fr. o. m. den 1 januari 1952 nybildade kommunerna i dyrortshänseende skola vara enhetligt organiserade i enlighet med vad ovan anförts,

b) att för den händelse riksdagen beslutar om ny dyrortsundersökning till prövning även upptages frågan om dyrortssystemets avskaffande, varvid dock bör prövas det fortsatta behovet av tillägg för vissa orter, såsom enslighets-, kallorts- eller liknande tillägg.

Stockholm den 10 april 1951.

Helga Sjöstrand.

Paul Bergstrand.

A. Widén.

J. W. Pettersson.
